

співвіднесення теоретичних побудов з соціальною реальністю.

Список використаних джерел

1. Балабанова Н. Суспільство знань та інновацій: шлях до майбутнього України. – К.: Арістей, 2005. – 104 с.
2. Гершунский Б. С. Философия образования. – М.: Флинта, 1998. – 427 с.
3. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века: (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Гершунский Б. С. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
4. Кумарин В. В. Педагогика природосообразности и реформа школы. – М.: Народное образование, 2004. – 624 с.
5. Пригожин И. Природа, наука и новая рациональность // Философия и жизнь. – М.: Знание, 1991. – №7. – С.32–41.
6. Пригожин И. Философия нестабильности // Вопросы философии. – 1991. – №6. – С.46–57.
7. Саух П. Ю. Зміна парадигм соціальних наук і трансформація культур освітнього простору на межі тисячоліть / П. Ю. Саух // Освіта і управління. – 2001. – №3–4. – С.26–30.
8. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
9. Степашин С. В. Образование вместо “образованщины” // Вестник Российского философского общества. – 2005. – №4. – С.115–123.
10. Филиппов Ф. Р. Социология образования. – М.: Наука, 1980. – 199 с.
11. Філософія освіти XXI століття // Шлях освіти. – 2003. – №2. – С.2–5.
12. Філософія освіти в сучасній Україні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (1–3 лютого 1996 року). – К.: ІЗМН, 1997. – 544 с.
13. Apprendre a être. – Paris: UNESCO, 2002. – 202 p.
14. Ellis A. K. Emile Durkheim in the context of the American moral education paradigm. – Birmingham, 2002. – 318 p.
15. Hirst P. Edubational Theory. – In: Tibbie A, (ed.) Study Educational. RoUtledge, 1966. – 384 p.
16. Hirst P. Knowledge and the Curriculum. Knowledge and the Curriculum: A Collection of Philosophical Papers (International Library of Philosophy of Education). – London: Routledge & Kegan Paul Books, 1995. – 207 p.
17. Hirst P. Moral Education in a Secular Society. – London: University of London Press, 1974. – 123 p.
18. Le milieu sociale des élèves et leurs chances de succès à l'école. – Paris: UNESCO, 2008. – 87 p.
19. Peters R. S. Democratic Values and Educational Aims // Democratic Values; Educational Philosophy; Philosophy; Values Teachers College Record, v.80, n.3. – Feb, 1979. – P.463–482.
20. Peters R. Education and Values. – N–Y: Sloan, 2005. – 229 p.

References

1. Balabanova N. Suspil'stvo znan' ta innovacij: shljah do majbutn'ogo Ukraïny. – K.: Aristej, 2005. – 104 s.
2. Gershunskij B. S. Filosofija obrazovanija. – M.: Flinta, 1998. – 427 s.
3. Gershunskij B. S. Filosofija obrazovanija dlja XXI veka: (V poiskah praktiko-orientirovannyh obrazovatel'nyh koncepcij) / Gershunskij B. S. – M.: Sovershenstvo, 1998. – 608 s.
4. Kumarin V. V. Pedagogika prirodosobraznosti i reforma shkoly. – M.: Narodnoe obrazovanie, 2004. – 624 s.
5. Prigozhin I. Priroda, nauka i novaja racional'nost' // Filosofija i zhizn'. – M.: Znanie, 1991. – №7. – S.32–41.
6. Prigozhin I. Filosofija nestabil'nosti // Voprosy filosofii. – 1991. – №6. – S.46–57.
7. Sauh P. Ju. Zmina paradygm social'nyh nauk i transformacija kul'tur osvitn'ogo prostoru na mezhi tysjacholit' / P. Ju. Sauh // Osvita i upravlinnja. – 2001. – №3–4. – S.26–30.
8. Sorokin P. A. Shelovek. Civilizacija. Obshhestvo. – M.: Politizdat, 1992. – 543 s.
9. Stepashin S. V. Obrazovanie vmesto “obrazovanshhiny” // Vestnik Rossijskogo filosofskogo obshhestva. – 2005. – №4. – S.115–123.
10. Filippov F. R. Sociologija obrazovanija. – M.: Nauka, 1980. – 199 s.
11. Filosofija osvity XXI stolittja // Shljah osvity. – 2003. – №2. – S.2–5.
12. Filosofija osvity v suchasnij Ukraïni: Materialy

Vseukrai'ns'koi' naukovo-praktychnoi' konferencii' (1–3 ljutogo 1996 roku). – K.: IZMN, 1997. – 544 s.

13. Apprendre a être. – Paris: UNESCO, 2002. – 202 p.
14. Ellis A. K. Emile Durkheim in the context of the American moral education paradigm. – Birmingham, 2002. – 318 p.
15. Hirst P. Edubational Theory. – In: Tibbie A, (ed.) Study Educational. RoUtledge, 1966. – 384 p.
16. Hirst P. Knowledge and the Curriculum. Knowledge and the Curriculum: A Collection of Philosophical Papers (International Library of Philosophy of Education). – London: Routledge & Kegan Paul Books, 1995. – 207 p.
17. Hirst P. Moral Education in a Secular Society. – London: University of London Press, 1974. – 123 p.
18. Le milieu sociale des élèves et leurs chances de succès à l'école. – Paris: UNESCO, 2008. – 87 p.
19. Peters R. S. Democratic Values and Educational Aims // Democratic Values; Educational Philosophy; Philosophy; Values Teachers College Record, v.80, n.3. – Feb, 1979. – P.463–482.
20. Peters R. Education and Values. – N–Y: Sloan, 2005. – 229 p.

Zinchenko V. V., doctor of philosophical sciences, professor of Institute of Society of the Borys Grinchenko Kiev University; Principal research scientist of the Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), mykhai@ukr.net

The strategy of the educational process in the integration of global development paradigms and humanization of society: philosophical foundations of social philosophy of education

The article is devoted fundamental problems and values strategies of education. Examines the impact of globalization trends on the processes in societies in transformation transitive systems. The necessity of pluralism of paradigms is grounded at development of the new going near the article of philosophy of education.

Keywords: modernization, globalization, philosophy of education, values, social development, pedagogical paradigm.

Зинченко В. В., доктор філософських наук, професор Інституту общества Київського університету ім. Б. Грінченка; головний науковий співробітник Інституту вищого образования Національної академії педагогічних наук України (Україна, Київ), mykhai@ukr.net

Стратегія освітнього процесу в інтеграції парадигм глобального розвитку та гуманізації общества: мировоззренческие основы социальной философии образования

Статья посвящена фундаментальным проблемам и ценностным стратегиям образования. Рассматривается влияние тенденций глобализации на процессы в обществах в условиях трансформации транзитивных систем. Обосновывается необходимость плюрализма парадигм при разработке новых подходов к предмету философии образования.

Ключевые слова: модернизация, глобализация, философия образования, ценности, социальное развитие, педагогическая парадигма.

* * *

УДК 37.013.73

Терепиций С. О., кандидат філософських наук, доцент, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), som_org@ukr.net

НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА ТА ОСВІТНІ РЕФОРМИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Стаття присвячена науковому аналізу відношення національної держави та освіти в умовах процесу глобалізації.

Методологічна база дослідження визначається підходом, який спирається на принципи об'єктивності та цілісності. Зокрема, в роботі застосовано: метод історизму та герменевтики; діалектичний метод; метод системного аналізу; порівняльний метод.

На сьогоднішній день освіта набуває пріоритетного значення не лише в культурних, але й в економічних питаннях. Причиною цього є виникнення “економіки знань” як ресурсної бази сучасного капіталізму. Базуючись на дослідженнях провідних науковців в галузі освітньої глобалістики, автор статті виділяє головні тенденції та новоутворення на ринку педагогічних послуг. В ході роботи звертається увага на подібні діалектичні відношення “глобального та локального” як структури освіти, так і в соціальній системі сучасності загалом.

Ключові слова: національна держава, глобалізація, уніфікація, експорт освітніх послуг, освітня реформа, освітня політика.

Друга декада XXI століття починає характеризуватися поглибленою міжнародною комунікацією на політичному, економічному та культурному рівні. За мірками ідей Просвітництва такий процес є якісним “розвитком”, але чи дійсно еволюційний ярлик відображає усю суть новоутворень інформаційного капіталізму? В сучасну постмодерну епоху відбувається ряд змін, що ставлять під питання не лише смисловий зміст есхатології людства, але й саму сутність поняття “розвиток”, його присутність чи відсутність.

В 80-х роках XX століття в англомовній науковій традиції виникає поняття *глобалізація*. Це універсальне позначення якісних зрушень одразу ж отримало значну увагу серед широкого загалу світових дослідників. Метаморфози, які позначало це поняття ставали усе більш наглядними та очевидними, вони здійснили свою експансію спочатку на економічну, а потім і на соціо-культурну сферу людського існування. Широкий арсенал негативних та позитивних аспектів глобалізаційних зрушень зумовив виникнення великої сукупності уніфікаційних теорій, які описують це явище як з конструктивного, так і з деструктивного боку. Багато з них є досить нейтральними, зокрема теорії Е. Гіденса [4] та С. Леша [6] здійснюють аналіз об'єднаних рухів світового суспільства без радикальних моральних оцінок цього явища. Інші теорії помірковано критикують наслідки глобалізації, показуючи негативні аспекти експлуатації та поляризації ресурсів яких варто позбутися. Такий погляд можна зустріти в роботах У. Бека [2] та Ж. Дерріда [5]. Існує також умовна група дослідників, що насторожено критикують глобалізацію взагалі, вказуючи на неї як на джерело регресу справедливості та торжества світової експлуатації, зачатки такої опозиції зустрічають в дослідженнях З. Баумана [9]. Активна критика наслідків та тенденцій глобалізації отримала не лише теоретичну, але й громадсько-соціальну реакцію, широковідомим є рух “Антиглобалістів”, що бере участь у численних акціях пікету спрямованих на активізацію політичної уваги до проблем планетарної несправедливості. До теоретичних лідерів “антиглобалізму” можна віднести К. Агітона, з його ідею альтернативного глобалізму [1], та І. Валлерстайна, що обстоює ідею кінцевої стадії глобалізації на початку 2000-х [3].

Таке різноманіття наукових позицій та соціальних теорій доводить той факт, що глобалізація є структурно складним та багатограним явищем, що потребує, в тому числі, і галузевого підходу. Одним з яскравих прикладів такого вектору дослідження є роботи американського дослідника індійського походження А. Аппадурай, який у свої роботах розгортає оригінальну теорію глобалізації культури [7].

Проте, не менш резонансною є проблема втілення глобалізації в системі освіти. Адже, очевидним є той факт що знання та інформація є двигунами сучасної економіки, що мало б призвести до нових вимог та викликів в сторону освітян. З огляду на цей факт, виявляється досить *актуальним* дослідити феномен глобалізації в сфері освітніх послуг. В рамках цього невеликого дослідження ми активізуємо наші зусилля

над аналізом національного фактору в процесі глобалізації освіти.

Серед сучасних дослідників присутня думка про нівелювання значення національної держави в системі надання глобально конкурентних освітніх послуг. На перший погляд, ця позиція є очевидною, оскільки з ростом комунікації та транс державних механізмів взаємодії педагогічних суб'єктів роль національного регулювання повинна була б зменшитися. Проте, адміністративні зрушення усе більше проникають в роботу навчальних закладів, формуючи для них головні прерогативи їх реформування.

На даний момент роль глобалізації в формуванні стратегії розвитку вищої освіти є однією з найактуальніших. Про це свідчить хоча б та роль, яка приділяється цьому феномену серед світової наукової та політичної спільноти. Зовсім нещодавно 14 жовтня 2014 року у Банкоку Таїланд, відбулася зустріч представників UNESCO з питань освітньої політики в умовах глобалізації. Експерти приділили увагу обговоренню головних проблем, завдань і можливостей, які присутні в поточному контексті глобалізації, а також поточних потреб і потреб системи освіти для підготовки осіб, що пристосовуються до цих викликів. Як зазначають офіційні джерела організації: “Теми варіювалися від введення нової політики та навчальних планів на основі навичок, вмінь та курсів направлених на вирішення проблем у мінливому і небезпечному світі, механізмів оцінок для захоплення широких професійних компетенцій, різних концепцій та поглядів на глобалізацію, а також можливості використання технологій для підвищення кількості осіб, що здобувають освіту по континентам” [11]. Підвищений інтерес світової спільноти до цієї проблеми не є випадковим – ці явища за ланцюговою реакцією призводять до змін не лише організаційних, але й змістових.

Очевидно, освіта не може залишитися не змінною під впливом глобалізації, на це існує ряд специфічних причин. По-перше, освіта як інструмент соціалізації, мусить готувати майбутнього спеціаліста та особистість до проблем які її чикають у новому мультикультурному світі, по-друге, сама структура освіти зазнає змін під впливом вимог ринку та суспільства, по-третє, розширення споживацького поля освітніх закладів зумовлює адаптацію навчальних планів до потреб ширшого кола реципієнтів і т.д.

У 2000 році UNESCO в рамках програми “Освіта для всіх”, поставила перед собою список цілей на 15 років (Millennium Development Goal), що станом на 2015 рік будуть досягнуті лише частково. В зв'язку з цим Організація ООН з питань освіти та культури розпочинає роботу над формуванням нового порядку денного розрахованого на 2030 рік. Нас, з огляду на мету нашого дослідження, цікавлять головні освітні тренди, за якими тяжіє світове педагогічне співтовариство. У позиційному листі “Освіта після 2015” на освіту покладається важлива роль індикатору справедливого світового розвитку, а також одного із засобів ліквідації конфліктів, що так актуально для нашої держави в даний час. “В умовах стурбованості соціальною нерівністю та нерівною участю людей в світовому розвитку, із збереженням внутрішніх і

міжнародного конфлікту і соціальної напруженості, підвищена увага приділяється центральній ролі освіти у зміцненні миру та соціальної згуртованості. З цієї точки зору, освіченість у принципах “глобального” громадянства, участь громадянському суспільстві, а також навчання жити разом вийшли на перший план в якості ключових завдань соціального виховання. Крім того, у зв’язку із зростанням населення, зміною клімату, деградацією навколишнього середовища та всеосяжному дефіциту природних ресурсів, освіта для досягнення сталого розвитку набирає обертів у всьому світі” [13, с. 2].

В нових умовах існування вища ланка освіти та її інституції зазнають глобалізаційних впливів на рівні стратегій реформування власної структури та педагогічної практики взагалі. В рамках цих двох векторів дослідження розвиває свій аналіз сучасної освітньої галузі професор Стенфордського університету М. Керной. У своїй роботі “Глобалізація та освітня реформа”, автор розглядає новітню можливість освіти вийти з економічної периферії на лідируючі позиції “двигуна” господарства. Така здатність зумовлена двома головними атрибутами феномену глобалізації, що тісно пов’язані з сутністю освіти: “Дві із базових ознак глобалізації – це інформація та інновація, а вони, в свою чергу, є високо наукоємними. Інтернаціональні і швидко зростаючі інформаційні галузі виробляють із знань товари і послуги. Сьогоднішні масові переміщення капіталу залежать від інформації, зв’язку і знань в глобальних ринках. Адже, знання дуже портативні, та легко піддаються глобалізації” [10, с. 14]. Економіка знань, що стає сполучною тканиною світового виробництва та перевиробництва, є використовує ресурси, що напряму дотуються вищою освітою – кваліфіковані кадри, відкриття, науковці, засоби перекваліфікації тощо. З огляду на це, освіта починає відігравати більш інтегровану в економіку роль, що, з позитивного боку, збільшує капіталовкладення в цю галузь (що було досить болючим питанням для університетів початку ХХ століття), а з негативного, ставить навчальні інституції у ще більшу залежність від вимог ринку та створює простір для експлуатації таких закладів великим бізнесом.

Глобалізаційні зміни в економіці національних господарств закономірно спонукають освіту до реформаційної реакції. Керной виділив *три головних приводи* реформування навчального сектору культури у зв’язку з світовими уніфікаційними реаліями. “Зміни у світовій економіці викликали три види реакцій в секторах освіти та професійної підготовки. Реформи, які реагують на зміщення попиту на професійні навички як на внутрішньому, так і світовому ринках праці та нових ідей щодо організації виробництва освітніх досягнень і навичок роботи можна назвати *“конкурентоспроможним приводом реформи”*. Реформи, які реагують на скорочення бюджетів державного сектору і приватних доходів компанії, зниження державних і приватних ресурсів, доступних для фінансування освіти та підготовки кадрів можна назвати *“фінансовим приводом реформи”*. Реформи, які намагаються поліпшити важливу політичну роль освіти як джерела соціальної мобільності та соціальної

рівності можна назвати *“справедливим приводом реформи”* [10, с. 37].

Базовий вектор реформ направлений на підвищення *продуктивності праці*. Реалізується ця мета через підвищення рівня освіченості серед молодих спеціалістів та працівників з досвідом. Саме тому в вимірі сучасної освіти настільки важливим є принцип освіти протягом життя – це не просто інтелектуально-культурний ідеал, а необхідність продиктована часом. Реформам “конкурентоспроможності” властиві спільні ознаки, що зумовлені досвідом досягнення найбільш оптимального результату. Це, перш за все, *децентралізація* навчальних установ, що дозволяє більш швидко та якісно пристосовуватися до потреб ринку праці. По-друге, має місце *уніфікація та підвищення стандартів освіти*, що, з одного боку, забезпечує здатність підготовлених кадрів до руху, а з іншого, підвищує якість навчальних послуг, створює умови для конкуренції між ВНЗ. Ці два механізми повністю корелюють з головною тенденцією глобалізації – діалектичною єдністю уніфікації та локалізації, у вигляді одночасного об’єднання соціальної / освітньої системи та диференціації її структурних елементів.

Ще більшою прагматичною детермінованістю характеризуються підстави *“фінансового типу”* реформ. Здається, що освіта завжди певною мірою була обмежена грошовим питанням. Тоді у чому ж суть новітніх викликів освіти на цих теренах? Важливо розуміти, що глобалізація підвищує рівень змагань між націями, форсує їх, в тому числі, розвитком комунікації та комп’ютерної техніки. Нації борються за інвесторів, великих платників податків, роботодавців тощо. Тому для кожної окремої держави надзвичайно важливим виявляється збереження сприятливого “бізнес-клімату” в суспільстві. Однією з головних ознак такого клімату є наявність *кваліфікованих кадрів*, що здатні пристосовуватися до пришвидшених змін у виробництві без втрати продуктивності. Саме тому, освіта стає, знову ж таки *пріоритетним інвестиційним полем* серед провідних країн світу, що претендують на найбільших економічних вкладників. При чому, фінансування освіти повинно бути оптимізоване та зміщене в сторону приватного сектору, з диференційованими джерелами капітальних надходжень.

Науковий аналіз Керной виділяє наступні тенденції реформування фінансового блоку освітньої діяльності:

– Зміщення публічного фінансування з вищих до нижчих рівнів освіти.

– Приватизація середніх та вищих ланок педагогічних інституцій.

– Зменшення затратності освіти у перерахунку на одного учня.

Усі ці тенденції відображають дифузю бізнесу в освітній сектор, що має низхідний характер – від вищої до найнижчої ланки [10, с. 42–44].

Освітні реформи з приводу *рівності* пов’язані з намаганням поставити якомога більший відсоток людей у ситуацію *рівних економічних можливостей*, де кожен з членів суспільства мав би шанс на успіх. “Так як рівень освіти є вирішальним фактором у визначенні рівня доходів і соціального становища в більшості країн світу, рівний доступ до якісної освіти може відігравати

важливу роль у “вирівнюванні ігрового поля”. З одного боку, глобалізація чинить тиск на уряди, аби сповільнити виникнення таких акційних реформ з тим аргументом, що “інвестиції справедливості” можуть знизити темпи економічного зростання. Це було б вірно, наприклад, якщо б інвестиції з підвищення шкільних успіхів малоуспішних в навчанні дітей знижували б приріст продуктивності дітей з більш високими здібностями. З іншого боку, інвестиції в розширення доступу до освіти для дітей з малозабезпечених сімей можуть принести більш високу потенційну прибутковість, ніж додаткові інвестиції в дітей із сімей з високим рівнем доходів” [10, с. 44]. Саме тому, формування рівності освітніх можливостей має подвійну цінність – як моральну, так і потенційно прибуткову.

Більш наслідкову картину сприйняття націями викликів глобалізації в сфері вищої освіти можна віднайти в дослідженнях англійських науковців Робертсон та Олдса. Узагальнюючи результати декілька річних досліджень в курсі “Глобалізація вищої освіти та розгляд “Економіки знань”, автори слушно відзначають дещо упереджене ставлення сучасних науковців до так званої смерті держави як нації. “З теперішньої точки зору, навіть більш очевидно, що держава-нація не померла, хоча те, у що вона переходить, це уже кардинально інша національна держава, що є суб’єктом переговорів та брокерства у сфері глобальної і регіональної економіки. Не померла вона і в вимірі вищої освіти, в секторі, що колись, першу чергу, був використаний для формування еліт і державного будівництва. Але, знову ж таки це сектор, що тепер значно відрізняється від того, яким він був до глобалізації” [12, с. 2]. На думку Олдса та Робертсон національна держава і досі відіграє ключову роль в формуванні головної логіки, стратегії та результатів освітньої політики.

Однією з найбільш очевидних тенденцій глобалізації є кількісне збільшення сектору вищої. В сучасній економіці праця стає усе більш науково місткою та приречена на постійну модернізацію. Статистика говорить сама за себе: “У 2000 році близько 99,4 млн. учнів по всьому світу були зараховані до вищих навчальних закладів. До 2030 року, згідно з прогнозами, буде зараховано приблизно 414,2 млн. студентів. Ці величезні розширення доступу до вищої освіти виправдані державними політиками, які закликають до більшої інвестиції в передові знання та навички для того, щоб створити конкурентоспроможні економіки, засновані на знаннях. Як проголошують можновладці, мобілізація мізків нації має вирішальне значення для економічного здоров’я народу, бо саме творчість буде управляти створенням нових знань, які спонукають інновації, патенти, інші форми інтелектуальної власності, і нові фірми” [12, с. 2]. Причиною популяризації економіки знань є досить проста закономірність:

- постіндустріальна економіка виробляє більше багатства, ніж індустріальна;
- знання є головним ресурсом постіндустріальної економіки;
- знання не є статичним ресурсом, він повинен швидко реалізуватися та поповнюватися.

З огляду на це освіта стає своєрідною ресурсною індустрією інформаційної економіки. І набувши ознак галузі економіки вона стає повноцінним об’єктом експорту.

Проте, специфічною ознакою освіти як галузі економіки є те, що вона експортується з одного боку через вихід за межі дислокації, а з іншого через ввіз на межі дислокації потенційних носіїв знань із закордону. Важливим в цьому аспекті є те, що рух студентів спричиняє циркуляцію знань, яка форсує розвиток технології. В зв’язку з цим науковці відзначають наступну наглядну тенденцію змін у сучасній вищій освіті. “Друга радикальна зміна, поряд з глобальною експансією студентів, це величезне зростання числа студентів, що здобувають ступінь або бакалавра або магістра в країні, де вони не є громадянами. ОЕСР у своєму щорічному “Погляді на освіту”, підкреслює, що в 1990 році близько 1,3 млн. студентів були зараховані за межами країни власної громадянської належності. Перенесемося в 2011 рік, і цифра збільшується в три рази, близько 4,3 млн. студентів навчається за кордоном. І за оцінками деяких експертів, ця цифра сягатиме 5 мільйонів в найближчі пару років” [12, с. 3]. Цікавим є той факт що близько чверті цих студентів є громадянами Китаю, Індії та Кореї, що формує уявлення про ці країни як величезних експортерів товарів та імпортерів знань водночас. Звичайно, ця цифра частково зумовлена значним населенням цих країн, проте популяція не зумовлює віїзд цих громадян саме як студентів, а не найманих працівників.

Проте способи експорту знань не є одноманітним. Олдс та Робертсон виділяють чотири конкретних способи світової освітньої реалізації. “Чотири способи є включеними в ділові відносини в секторі надання освітніх послуг: *транскордонне надання* – це означає, надання таких послуг як тестування або дистанційної освіти поза національними кордонами; *споживання за кордоном* – такі, які дозволяють студентам навчатися за кордоном; *комерційна присутність* – дозволяє іноземному інвестору встановити свою комерційну присутність (наприклад, в закордонному університеті); і *присутність фізичних осіб* – такі, які формують здатність рухатися праці, наприклад, академікам між країнами” [12, с. 4]. Вищенаведені способи утворюють єдину градаційну систему експортної імплементації в освіту. Очевидним є також і той факт, що кілька видів експортних освітніх послуг можуть надаватись одночасно, почергово або ж з певними спеціальними умовами.

З макроекономічної точки зору побутує думка, що освіта не може давати короткострокових “відчутних” прибутків для нацбюджету. Проте таке уявлення є досить вузьким та стереотипним. Автори “Глобалізації вищої освіти...” влучно наводять приклад економічно-експортної ситуації в Австралії. Для цієї країни освіта є одним з головних “продуктів” експорту, та займає четверте місце по об’єму дохідності в загальному списку експортних товарів держави (див. табл. 1).

Таблиця 1.

П'ять найдохідніших експортних товарів і послуг Австралії,
(А \$ млн.)

№	Назва товару	2011–12	2012–13	2013–14	Відсоток % росту	
					2012–13 до 2013–14	5 річна тенденція %
1.	Залізна руда і концентрати	62,695	57,075	74,684	30.9	16.8
2.	Вугілля	47,912	38,640	39,965	3.4	-3.7
3.	Природний газ	11,949	14,271	16,305	14.3	13.3
4.	Освітні послуги	14,790	14,553	15,743	8.2	-0.7
5.	Послуги індив. подорожей	11,820	12,551	13,874	10.5	2.7

З наведених даних неважко помітити, що в умовах глобалізації освіта може стати хорошим джерелом поповнення державної казни, а не лише “дотованною” галуззю [8]. Те ж саме стосується і України, яка, на відміну від Австралії має набагато вигідніше географічне положення.

Освіта в умовах глобалізації стає вагомим засобом національної політики. Адже в умовах інформаційного капіталізму знання та їх підтримка є однією з пріоритетних статей доходу не лише підприємств, але й окремих держав та регіонів.

Отже, в рамках цього невеликого дослідження проаналізували значення сучасних відносин освіти та національної держави на фоні процесу глобалізації. Ми підкреслили, наростаючу увагу світової спільноти до освіти як культурного та економічного засобу розвитку людства.

Базуючись на позиції провідних експертів UNESCO ми наголосили на вагомій ролі освіти в питанні нейтралізації міжнародних та внутрішньо національних конфліктів. Проаналізували причини радикальної трансформації освітніх реформ під впливом глобалізації, окреслили наявні на даний момент наслідки таких зрушень.

Використавши теоретичний досвід М. Керноя, ми відшукали три головних приводи реформування навчального сектору культури у зв'язку з світовими уніфікаційними реаліями: “конкурентоспроможні приводи реформ”, “фінансові приводи реформ” та “приводи реформи з питань справедливості”.

Відштовхуючись від наукових напрацювань С. Робертсон та К. Олдса, ми довели тезу про збереження провідної ролі національної держави в формуванні головної логіки, стратегії та результатів освітньої політики. Довели наростаючу потенційну та короточасну прибутковість освіти в умовах глобалізації. В тому числі виділили чотири конкретних способи експорту освітніх послуг: спосіб “транскордонного надання”, спосіб “споживання за кордоном”, спосіб “комерційної присутності” та “присутності фізичних осіб”.

Список використаних джерел

1. Агитон К. Альтернативный глобализм. Новые мировые движения протеста / Агитон К. [пер с фр. Е. Константиновой и Е. Кочетыговой]. – М.: Гілея, 2004. – 204 с.

2. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / Бек У. [пер. з нім. А. Григорьева, В. Седельника; Заг. ред. і післямова А. Філіппова]. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с. [В]

3. Валлерстайн И. Год 2008: смерть неолиберальной глобализации / Валлерстайн И. [пер с нем. Паширов В.] // “Скепсис”. – 2008. – №5. – С.30.

4. Гідденс Е. Социальные изменения в современном мире. Глобализация социальной жизни [Электронный ресурс] / Гідденс Е. // Интернет Библиотека “Полка Букиниста”. – Режим доступу: http://society.polbu.ru/giddens_sociology/ch151_i.html [G]

5. Деррида Ж. Глобализация. Мир. Космополитизм // “Космополис”. – 2004. – №2 (8). – С.125–140.

6. Леш С. Социология постмодернизму / Скот Леш. – Львів: Кальварія, 2003. – 344 с. [L]

7. Appadurai A. Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization / Appadurai A. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996. – 229 p.

8. Australia's trade in goods and services 2013–14 [Internet-resource] // Official site of Australian Government. – Mode of access: <http://dfat.gov.au/publications/tgs/index.html> [AU]

9. Bauman Z. Society Under Siege / Z. Bauman. – L.: Routledge, 2003. – 256 с.

10. Carnoy M. Globalization and educational reform: what planners need to know / M. Carnoy. – Paris: Unesco, 1999. – 99 p.

11. Manns M. Globalization and Education [Internet-resource] / M. Manns // Official Portal of the UNESCO Organisation. – Mode of access:

<http://www.unescobkk.org/education/news/article/globalization-and-education/> [U]

12. Olds K., Robertson S. L. Globalizing Higher Education and Research for the Knowledge Economy / K. Olds, S. L. Robertson. – B.: “Coursera”, 2014. – [URL]: <https://www.coursera.org/course/globalhigher>

13. Position Paper on Education Post–2015 // Official Portal of the UNESCO Organisation. – Mode of access: <http://en.unesco.org/post2015/sites/post2015/files/UNESCO%20Position%20Paper%20ED%202015.pdf>

References

1. Agiton K. Al'ternativnyj globalizm. Novye mirovye dvizhenija protesta / Agiton K. [per s fr. E. Konstantinovej i E. Kochetygovoj]. – M.: Gileja, 2004. – 204 s.

2. Bek U. Chto takoe globalizacija? Oshibki globalizma – otvety na globalizaciju / Bek U. [per. z nim. A. Grigor'eva, V. Sedel'nika; Zag. red. i pisljamova A. Filippova]. – M.: Progress–Tradicija, 2001. – 304 s. [B]

3. Vallerstajin I. God 2008: smert' neoliberal'noj globalizacii / Vallerstajin I. [per s nem. Pashirov V.] // “Skepsis”. – 2008. – №5. – S.30.

4. Giddens E. Social'nye izmenenija v sovremennom mire. Globalizacija social'noj zhizni [Elektronnij resurs] / Giddens E. // Internet Biblioteka “Polka Bukinista”. – Rezhim dostupu: http://society.polbu.ru/giddens_sociology/ch151_i.html [G]

5. Derrida Zh. Globalizacija. Mir. Kosmopolitizm // “Kosmopolis”. – 2004. – №2 (8). – S.125–140.

6. Lesh S. Sociologija postmodernizmu / Skot Lesh. – L'viv: Kal'varija, 2003. – 344 s. [L]

7. Appadurai A. Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization / Appadurai A. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996. – 229 p.

8. Australia's trade in goods and services 2013–14 [Internet-resource] // Official site of Australian Government. – Mode of access: <http://dfat.gov.au/publications/tgs/index.html> [AU]

9. Bauman Z. Society Under Siege / Z. Bauman. – L.: Routledge, 2003. – 256 s.

10. Carnoy M. Globalization and educational reform: what planners need to know / M. Carnoy. – Paris: Unesco, 1999. – 99 p.

11. Manns M. Globalization and Education [Internet-resource] / M. Manns // Official Portal of the UNESCO Organisation. – Mode of access:

<http://www.unescobkk.org/education/news/article/globalization-and-education/> [U]

12. Olds K., Robertson S. L. Globalizing Higher Education and Research for the Knowledge Economy / K. Olds, S. L. Robertson. – B.: “Coursera”, 2014. – [URL]: <https://www.coursera.org/course/globalhigher>

13. Position Paper on Education Post–2015 // Official Portal of the

UNESCO Organisation. – Mode of access:
<http://en.unesco.org/post2015/sites/post2015/files/UNESCO%20Position%20Paper%20ED%202015.pdf>

Terepishchy S. O., a candidate of philosophical sciences, associate professor, National pedagogical university, is the name of M. P. Drahomanov (Ukraine, Kyiv), som org@ukr.net

National state and educational reforms in the context of globalization challenges

The article is devoted to scientific analysis related national and state education in the globalization process.

Methodological basis of research is defined approach that is based on the principles of objectivity and integrity. In particular, the paper used, the method of historicism and hermeneutics; dialectical method; method of system analysis; comparative method.

Today, education is a priority not only as cultural but also as economic issue. The reason for this is the emergence of a "knowledge economy" as a resource base of modern capitalism. Based on the research of leading scientists in the field of education and globalization, the author identifies the key trends in the market of educational services. The course is drawing attention to dialectical relationship between "global and local" as the structure of education and in the social system of modernity in general.

Keywords: national state, globalization, unification, export of education services, education reform, educational policy.

Терещиць С. О., кандидат філософських наук, доцент, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), som org@ukr.net

Национальное государство и образовательные реформы в контексте глобализационных вызовов

Статья посвящена научному анализу отношений национального государства и образования в условиях процесса глобализации.

Методологическая база исследования определяется подходом, который опирается на принципы объективности и целостности. В частности, в работе применены: метод историзма и герменевтики; диалектический метод; метод системного анализа; сравнительный метод.

На сегодняшний день образование приобретает приоритетное значение не только в культурных, но и в экономических вопросах. Причиной этого является возникновение "экономики знаний" как ресурсной базы современного капитализма. Основываясь на исследованиях ведущих ученых в области образовательной глобалистики, автор статьи выделяет главные тенденции и новообразования на рынке педагогических услуг. В ходе работы обращается внимание на подобные диалектические отношения "глобального и локального" как структуре образования, так и в социальной системе современности в целом.

Ключевые слова: национальное государство, глобализация, унификация, экспорт образовательных услуг, образовательная реформа, образовательная политика.

* * *

УДК 159.99

Якимчук О.,
 аспірант, Національний педагогічний
 університет імені М. П. Драгоманова
 (Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ ПСИХОЛОГИИ "ПРОСТРАНСТВА ОБРАЗОВАНИЯ" ТОТАЛИТАРНОГО ОБЩЕСТВА

В статье рассматриваются особенности становления и развития психологии пространства образования тоталитарного общества. Автор подробно анализирует процесс становления образования бывшего СССР, его перепад в украинском обществе, отмечает такие направления, как жесткая идеологизация и партизация, централизация образования, денационализация и подчиненность военно-промышленному комплексу, что привело к становлению таких психологических экзистенций, как приспособленчество, бегство от реальности, мимикрия и тому подобное. Подчеркивается, что творчество и активность в педагогической области разворачивались как оппозиция существующей идеологической системе; их проявления подавлялись, наказывались. Отмечается, что главными психологическими особенностями пространства образования тоталитарного общества были равнодушие и страх.

Ключевые слова: человек, образование, пространство образования, культура, психология, воспитание.

(стаття друкується мовою оригіналу)

Сама стратегия развития национального пространства образования Украины должна

формироваться адекватно современным интеграционным и глобализационным процессам, требованиям перехода к постиндустриальной цивилизации, чем обеспечить устойчивое движение и развитие Украины в первой половине XXI века, интегрирование национальной системы образования в европейское и мировое образовательное пространство. Украинское национальное пространство образования уже объективная историческая реальность. Однако фрагменты психологии личности, сформированной в системе пространства образования бывшего СССР, остаются все еще заметными и влиятельными. Их окончательное искоренение требует дополнительного теоретического рассмотрения.

Несмотря на большое количество научных исследований, связанных с изучением проблем становления и развития образовательного пространства бывшего СССР, в отечественной педагогической науке пока еще нет достаточного количества специальных работ, которые системно исследуют психологию этого процесса. Анализ научных источников свидетельствует о внимании современных исследователей к различным аспектам изучаемого вопроса. В частности, поисками новой парадигмы образования в Украине в середине XX в. занимались Г. Ващенко, Г. Гринько, А. Дембо, Н. Крупская, А. Макаренко, С. Русова, Я. Ряппо, С. Сирополко, Н. Скрипник, Я. Чепига и другие. Становление и развитие новой образовательной системы в УРСР в 20-е годы XX в. раскрыли в своих трудах А. Горбань, В. Липинский, В. Шевчук, общеобразовательной школы в 1920-1933 гг. XX в. – ученые Е. Быкова, В. Борисов, В. Кузьменко, С. Равкин, системы дошкольного воспитания в УРСР – А. Бондарь, формирования советской системы высшей школы – М. Мирошниченко. Проблемы становления среднего звена образования в советской Украине осветили в своих трудах Е. Быкова, Г. Ефименко, М. Лысенко, В. Тартичка, И. Щупак и др. Профессионально-техническое образование СССР исследовали Н. Иванцова, А. Коханко, И. Ликарчук, А. Селюцкий и др. Заслуживает внимания монография В. Липинского "Становление и развитие новой системы образования в УССР в двадцатом году", который в своей работе исследовал историю советской системы образования в 1920-х гг. XX в. В частности ученый охарактеризовал сеть учебных заведений и их финансирование, материально-техническую базу образовательных учреждений, кадровый состав, учебно-методическую работу, ученические и студенческие объединения и др.

Для исследования психологии пространства образования в бывшем СССР необходимо использовать такие понятия, как "жесткое образовательное пространство" и "мягкое образовательное пространство". Обобщение различных по формулировке, но близких по своей сути моделей, имеющихся сегодня определяющими для теории и методологии образовательной деятельности, позволяет выделить две основные стратегии конституирования пространства образования. Для их обоснования, по мнению украинского исследователя А. Марченко, и вводятся в научный оборот эти понятия. Степень "мягкости" или "жесткости" образовательного пространства, в первую очередь, связан со степенью